

Í seinastu útgávu av blaðnum hjá Atlantsfog, Atlantic Review, verður spurningurin um málrokt tikin upp.

Hetta er rættiliga aktuelt - ikki minst eftir at nýggja orðabókin er komin út.

Sosíalurin hevur tí biðið leiðsluna í flogfelagnum um loyvi til at prenta hesar greinar.

Málroktarkósinn

Spurningurin um málrokt verður ógvuliga nógv umrøddur í øllum Europa í dag. Orsökinn er, at fólk nógvastaðni halda málið vera í vanda orsakað av

teirri alt meiri umfatandi internationaliseringini í okkara heimsparti.

Men fólk eru ymisk á máli um, hvussu málið skal

verjast - hvør málroktarkósinn skal vera.

Frakland hevur tann strangasta politikkinn. Har kunnu handlar fáa bót, um

teir nýta ensk orð í sínum lýsingum. Og í Noregi verður virðisløn givin handlum og fyrirkøsum, sum nýta góð, norsk orð.

Innan danska ríkið eru fleiri mál - og fleiri málroktarkósir. Vit lýsa her munin millum ta dansku og ta føroysku.

Pia Jarvard, danska málnevndin:

Eingin tosar skeivt mál

»Málið er ein týðningarmikil partur av persónligheitini hjá einum menniskja. At siga, at málið hjá tær er skeivt, er at siga, at tú ert ein skeivur persónur. Og tað hava vit ongan rætt til«

Danska málnevndin - dansk sprognævnet - er ein deild undir mentamálaráðnum. Hon varð sett á stovn í 1955, og hevur triggjar høvuðsuppgávur:

- At fylgja við, hvussu málið útviklast.

- At svara spurningum um danskt mál

- At gera ta almennu dansku rættsskrivingarorðabókina.

Dagliga arbeiðið í nevndini er at fylgja við í fjølmörgum og øðrum og soleiðis kanna, hvat hendir í danska málinum. Øll nýggj orð og vendingar verða skrivað upp - og ganga tey so ofta aftur, at tey kunnu sigast at vera blivin vanlig, sleppa tey við í rættsskrivingarorðabókina, sum stovnurin gevur út umleið 10. hvørt ár.

Tað eru ongar reglur fyri, hvørji orð sleppa við. Einasta treyt er, at tey eru vorðin vanlig í gerandismálinum. Eisini verða beinleiðis fremmand orð víðurkend, verða tey søgd og skrivað nógv ofta.

Ta tey eru komin í orðabókina, verða tey roknað sum almenn, dansk orð. Og rætta stæingin er tann, nýtt verður í orðabókini.

Eitt spegl

Danska málnevndin verður javnan spurð til ráðs, tá fólk royna at finna dansk heiti til nýggj ting. Men uppskotið hjá nevndini verða ikki av sær sjálvum roknað sum rætt danskt. Danskt er tað, sum danir brúka - eisini, um teir t.d. velja at varðveita eitt enskt heiti.

Nevndin tekur ongantíð sjálv stig til at gera eitt orð, og hon roynir ongantíð at fáa fjølmörgu ella onnur at nýta ella ikki nýta eitt ávist orð. Hon skrásetir tað, sum hendir, men hon ávirkar tað ikki. Og hon vil ikki ávirka tað.

Tí mótvægis fleiri øðrum málnevndum, so sær tann danska ikki seg sjálva sum ein vaktarhund, sum skal ansa eftir málinum. Heltur er hon ein stovnur, sum endurspeglar tað, sum hendir innan danskt mál.

Arbeiðið hjá nevndini byggir á eina grundleggjandi hugsan um, at fólkjið sjálvt má ráða yvir sínum egna málið.

»Verður eitt orð brúkt av

dønum, er tað danskt. Og so sleppur tað í orðabókina. Vit taka okkum ikki rætt til at siga, hvat er rætt ella skeivt«, sigur Pia Jarvard, sum er seniorgranskari í nevndini.

Danskt er ikki hótt

Í fleiri øðrum smáum londum verður hildið, at verður ikki áhaldandi lúkað og reinsað í málinum, er vandi fyri, at tað verður troðkað burtur av enskum.

Men hetta heldur danska málnevndin als ikki vera nakran vanda.

»Tað er rætt, at nógv einstök ensk orð eru í okkara máli í dag - men tey eru á ongan hátt ein hótan móti danskum«, sigur Pia Jarvard.

Og hon visir á, at danskt altíð hevur verið ávirkað av øðrum málum - uttan at tað

er farið fyri skjeytið.

»Danskt var eitt tíðarskeið fyri stóran ávirkan, úr fronskum, og eitt annað fyri stóran ávirkan úr týskum. Tá komu nógv fremmand orð inn í málið - men tað livdi akkurát líka væl víðari fyri tað«, sigur hon.

Orsökinn til, at hon heldur ikki sær nakran vanda fyri at enskt fer at koma danskt, er, at tey ensku orðini, sum danir nýta, øll eru í útbjóðaranum á málinum.

»Tað snýr seg bara um orð sum TV, week-end, hot-dog, mountain bike, compact disk, computer, o.s.fr. Sjálv beinagrindin í danska málinum - orð sum vera, gera, hava, arbeiða, armur, bein - er púra órødd. Og tað er tað, sum er avgerandi. Málið skal hava loyvi til at liva millum fólk, og tey

skulu kunna broyta ella skifta út orð, hava tey hug til tað. So leingi tað ikki nervar beinagrindina í málinum, er eingin vandi fyri, at danskt verður køvt«.

Pia Jarvard visir eisini á, at blaðar tv gjøgnum eitt danskt blað, so eru nógv fleiri orð av týskum uppruna, enn av enskum uppruna.

»Vit hava tikið ein hóp av fremmandum orðum inn í málið, og síðani lagað tey til danskar málreglur. Og royndirnar vísa, at tað ikki kóvir málið«, sigur hon.

»Domænetab«

Eitt er kortini, sum Pia Jarvard sær sum eina hótan móti danskum. Nevniliga tað, hon nevnr »domænetab«. Tað er, tá umrøðan av heilum tættum í samfelag-

num verður flutt yvir í eitt annað mál.

»Hetta er tað, sum eitt nú hendir innan ES«, sigur hon. »Alt lógarsmið í ES fer fram á enskum ella fronskum - hóast lóginar eru galdandi í Danmark«.

Sum eitt annað dømi nevndir hon náttúruvísindina. Har fer alt í dag fram á enskum - sjálvst høvuðsuppgávan hjá studentunum í Danmark verður skrivað á hesum máli.

Hetta - og ikki tey einstøku ensku orðini í gerandismálinum - er hótanin móti danskum í dag, heldur Pia Jarvard.

Krevur lógarheimild

Danska málnevndin setir seg ikki sum dómara yvir, hvat er rættur og hvat ikki er rættur málburður. Og orsökinn er ikki einans tann, at

hon ikki heldur danskt mál vera hótt.

Nevndin heldur tað nevniliga vera grundleggjandi skeivt at leggja seg út í, hvussu fólk tosa.

»Málið hjá einum menniskja er ein partur av persónligheitini. Sigi eg, at málið hjá tær er skeivt, so sigi eg samstundis, at tú ert ein skeivur persónur. Og tað halda vit okkum ikki hava rætt til í málnevndini«, sigur Pia Jarvard.

Hugsanin hjá nevndini er, at tað eru brúkararnir av málinum - t.e. allir danir - sum eiga tað. Tí er tað eisini vanligu fólkjið, sum skal avgera, hvat er rætt og hvat er skeivt; hvat skal brúkast, og hvat skal lúkast.

Pia Jarvard heldur, at skuldu tey farið at sagt hvat er rætt og hvat er skeivt mál, so hevði tað kravt lógarheimild. Nevndin er jú ein stovnur undir statinum.

»Í nøkrum londum - t.d. Fraklandi - er ein hægri myndugleiki, sum sigur, hvat er rætt og hvat er skeivt mál. Og so skulu fólk fylgja tí. Tað líkast eitt sindur uppgávu hjá politinum. Tí má tilíkur myndugleiki byggja á eina demokratiska viðtøku í parlamentinum. Og so leingi fólkatingið ikki áleggur okkum at reinsa og lúka í málinum, so leingi gera vit tað heldur ikki«.

Pia Jarvard skoytir uppi, at hon heldur ikki, at tað hevði broytt málið hjá vanligu dananum, um málnevndin fór at virka á hendan hátt.

»Satt at siga haldi eg ikki, at danir høvdu funnið seg í tí, um nakar blandaði seg uppi hvussu teir tosa. Tað er grundfest hugsan í Danmark, at fólkjið eigur málið, og fólkjið skal sjálvst ráða yvir tí. Skal tað verjast, skal fólkjið sjálvst verja tað. Málroktin skal ikki taka støði í boðum frá einum hægri myndugleika. Hon skal taka støði í málansinum hjá vanligum fólkji«.

Og Pia Jarvard heldur, at málansurin í Danmark er vaksandi.

»ES-limaskapurin og tann vaksandi internationaliseringin hava gjørt fólk meiri tilvitað um egin mentanarlígr virði. Og í tí sambandi eru tey eisini farin at geva sær meira far um sítt egna mál«.